

N:o 115.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 29 Maj 1901.
— — — — Andra Kammaren den 29 — —

*Riksdagens skrifvelse till Konungen, i fråga om åtgärders
vidtagande till befrämjande af öfre Norrlands kolo-
nisation.*

(Statsutskottets utlåtande n:o 60.)

Till Konungen.

Uti en inom Riksdagen väckt motion har föreslagits,
att Riksdagen måtte i skrifvelse till Eders Kongl. Maj:t anhålla, att
Eders Kongl. Maj:t täcktes för befrämjande af öfre Norrlands kolonisation
och för ett planmessigt bedrivande deraf *dels* låta å kronan tillhörig, ej
till enskildt bruk disponerad mark verkställa undersökning, om och till
hvilket omfång lämplig mark för upplåtande åt enskilde till odling och
bebyggande finnes att tillgå samt om dylik märks användning afgifva
förslag, *dels ock*, i den mån dessa undersökningar fortskrede, låta uppgöra
planer till större afloppsdiken å sankta marker, belägna i närheten af
viktigare kommunikationsleder, större industricentra eller eljest lämpliga
trakter, der större samhällen redan uppstått eller kunna antagas inom
närmaste framtid uppstå, äfvensom låta i mån af tillgängliga medel
verkställa dylika utdikningar.

Till stöd för denna framställning har anförts följande.

I en vid förra årets riksdag väckt motion angående anslag för bildande af en fond till befrämjande af öfre Norrlands kolonisation hade Riksdagens uppmärksamhet fästs på vigten och betydelsen, att man så fort som möjligt vidtoge förberedande mått och steg för öfre Norrlands uppodling och kolonisation och särskildt en systematisk och efter hand skeende utdikning och torrläggning af de der förekommande oerhörda arealer af moss- och myrmarker; och hade dervid påvisats, hvilka storartade resurser i såväl industrielt som jordbrukshänseende funnes särskildt i Norrbotten.

De stora jernmalmfälten i Gellivare, Luossavaara—Kirunavaara, Routivare, Svaapavaare med malmtillgångar, troligen de rikaste i världen, och för resten malmtillgångar i silfver, koppar, zink, magnesit m. m., lemnade material för industriell verksamhet af ett oanadt omfång. Vattenkraften i de norrländska vattenfallen vore ännu obetydligt känd, men de kunde dock anses utgöra de väldigaste i Europa. Huru stor utvecklingen i industriell hänseende komme att blifva i våra nordligaste landsdelar gifve redan nu de uppväxande grufsamhällena i Norrbotten en aning om, och såsom säkert kunde nog fastslås, att den under byggnad varande Ofotenbanan öppnade utsigt till en alldeles enastående snabb utveckling i detta hänseende.

Men det vore ej allenast för industriell verksamhet, öfre Norrland erbjöde stora resurser; öfverskådliga fält förefunnos derstädes jemväl för odlarens hand. Om man blott toge i betraktande Norrbottens län, innehölle detsamma 1,058 qvadratmil, deraf endast omkring 4 qvadratmil utgjordes af odlad jord; skogar, fjell, odlingsbara myrmarker och annan till odling tjenlig jord upptog återstoden. Sålunda beräknades myrarnas areal utgöra omkring 350 qvadratmil. Af hela denna ofantliga areal utgjordes största delen eller omkring 800 qvadratmil af kronojord, till största delen bestående af kronoparker, hvartill vid afvittringen i allmänhet afsatts all jord, som icke tillfallit byaområdena och varit belägen nedanför den så kallade odlingsgränsen äfvensom kronoöfverloppsmarkerna eller i allmänhet sådan jord, som vore belägen ofvanför odlingsgränsen. En stor del af jorden i Vesterbotten egdes likaledes af staten.

På grund af gällande bestämmelser voro bosättning och nybyggesanläggningar inom såväl kronoparkerna som öfverloppsmarkerna i hufvudsak förbjudna. Sålunda vore och förblefve statens vidsträckta marker ett förbjudet område för kolonisation, inflyttning och samhälleligt lif, och

dock vore kanske ingenstädes befrämjandet af en bofast hemegande befolkning så nödvändigt som i öfre Norrland. Hufvudvilkoret för en sund utveckling af samhällslifvet i öfre Norrland syntes vara, att dess uppodling hölle jemna steg med industriens utveckling derstädes, att såsom kärntrupp i eröfringen af dessa bygder åt kultur och odling erhålla en stadigvarande, fastboende befolkning, som mer än allt annat vore egnad att gifva stadga, säkerhet och lugn åt en nybruten bygd samt att med det egna hemmets band fästa den genom industrien och timmerdriften uppkomna och uppkommande stora lösa befolkningen vid samhället och hembygden. För de stora uppväxande industrisamhällena vore det snart sagdt en lifsfråga, att en jordbrukande befolkning uppväxte i närheten af dessa samhällen, som sålunda derifrån kunde hemta sina hufvudsakligaste lifsförnödenheter. Att åvägabringa och möjliggöra befolkandet och uppodlingen af de stora öde bygderna i landets nordligaste delar borde vara framför allt en statens pligt såväl ur synpunkten af det allmänna bästa som äfven med hänsyn till det särskilda intresse och den skyldighet, staten såsom största jordegare i dessa trakter borde ega.

För att nämna några exempel på, hvilken proportionsvis stor andel i de nordliga trakternas jord staten egde i förhållande till de enskilde, ville motionären blott nämna, att af Gellivare socken omkring tre fjerdedelar utgjordes af kronojord, af Jukkasjärvi socken fyra femtedelar, af Arjeplogs socken sex sjundedelar, af Arvidsjaurns två tredjedelar, af Korpilombolo socken hälften, af Jörns socken i Vesterbotten en tredjedel. Å kronans öfverloppsmarker och kronoparkerna funnes betydande arealer, som icke utgjordes af skog, utan bestode af myrar och annan odlingsbar jord. Vid kronoparkernas bildande i öfre Norrland hade i allmänhet tillgått så, att, sedan vid afvittringen den enskildes och statens jord blifvit till sina gränser bestämda och, derest icke några ansökningar om nybyggen inkommit från enskilda, all jord, som fallit inom gränserna för kronans område och vore belägen nedanför odlingsgränsen, afsatts till kronoparker utan hänsyn till, att dessa då komme att omfatta äfven till odling tjenlig jord; därför förefunnes också inom kronoparkerna betydliga vidder af dylik jord, bestående hufvudsakligast af odlingsbara myrmarker. Inom Korpilombolo socken utgjordes exempelvis en tredjedel af hela socknen af myrar; inom Gellivare socken funnes ett par mil från Gellivare kyrkoby en myrkomplex på omkring 80,000 tunnlands areal; inom Jörns socken funnos på kronoparkerna omkring 15,000 tunnland odlingsbar jord. Landet ofvanför odlingsgränsen saknade ingalunda tillfällen till odlingsmöjlig-

heter, utan sådana förefunnos i riklig mängd, och odlingsgränsen vore endast en temligen godtycklig på kartan dragen linie, ofvanför hvilken marken i allmänhet ansetts böra bevaras åt lapparne och rensköteln.

Detta nomadfolk hade emellertid liksom rensköteln under senare åren varit i ständigt aftagande. Renarne förminskades i antal. Vården om desamma vårdslösades, betet blefve allt knappare, och den tid syntes icke vara så aflägsen, då lapparne för sin existens skull hänvisades till ett civiliseradt nybyggarelif med jordbruk och boskapsskötsel såsom hufvudnärning. Intet kunde väl då vara lämpligare än att åt dessa vid förhållandena uppe i norden vana naturbarn bereda möjlighet att få sig en egen torfva och ett eget hem.

Under de senare åren hade pågått inom skilda trakter af öfre Norrland vetenskapliga undersökningar för utrönande af myrarnas beskaffenhet, och hade dessa undersökningar resulterat i, att öfre Norrlands myrar vore bördiga, fruktbara och till odling tjenliga lågmossar.

Man invände må hända beträffande kolonisationen af öfre Norrland, att det under nuvarande brist på arbetskrafter och tillgång på arbete inom industrien och jernvägsbyggandet icke skulle finnas folk benägna att slå sig ned såsom jordbrukare i dessa trakter. Emellertid förefunnos öfverallt i öfre Norrland en talrik lös befolkning, så kallade inhysingar eller backstugusittare, hvilka slagit sig ned utan något slags rätt eller tillåtelse här och hvar både på kronans och den enskildes mark. Bland denna klass skulle utan tvifvel större delen med begärlighet omfatta ett tillfälle att förvärfva en egen tryggad torfva i stället för denna tillvaro på nåder, som de nu förde. Likaledes skulle sannolikt bland den lösa, med malm-brytning och jernvägsbyggande sysselsatta befolkningen förefinnas många, som, trötta vid det tunga arbetet, föredrogo en liten egen farm. Den utvandrareström, som årligen toge tusental af vår kraftiga allmoges- och arbetarestam ur landet, skulle må hända äfven förmås att i stället för de ovissa och bedrägliga möjligheterna i nya verlden hellre skapa sig ett hem i fosterlandet, låt vara långt upp i norden, men med utsigt till sin bergliga utkomst.

Från ett flertal kommunalstämmor och mera bemärkta personer i Norr- och Vesterbotten hade inkommit uttalanden i detta ämne, i hvilka enstämmigt och kraftigt betonats önskvärdheten af att staten vidtogte åtgärder för utdikning af de stora å kronojord befintliga myrmarkerna. Derigenom skulle ett af de väsentligaste hindren för landets uppodling undanröjas, klimatet i väsentlig mån höjas, tillvaron för de i de nordliga

landsdelarne bofasta i hög grad förbättras. Enstämmigt hade påpekats i dessa uttalanden, hvilka stora vidder odlingsbar jord som förefunnes å såväl kronoparkerna som kronoöfverloppsmarkerna och fördelen för de nordliga landsdelarne, att den der befintliga lösa befolkningen blefve fästad vid jorden.

Beträffande antalet af denna befolkning kunde framhållas, att sådan förefunnes i talrik mängd i alla nordliga socknar. Sålunda uppginge den i Arvidsjaurs socken till ett antal af 1,370 personer, i Korpilombolo och Tarendö socknar till nära hälften af socknarnas invånare, i Jörns socken funnes omkring 200 familjer och så vidare.

I de flesta af dessa åberopade uttalanden hade dessa ofvan angifna åtgärder framhållits såsom en samhällsangelägenhet af allra största vikt. Å Gellivare sockens vägnar hade uttalats den öfvertygelsen, att dylika åtgärder helt enkelt blefve nödvändiga i samma mån som industrien i länet tillväxte och befolkningen ökades, på det att ladugårdsprodukter måtte komma att finnas inom länet tillgängliga för denna befolkning.

Å kommunalstämma inom Arvidsjaurs socken hade framhållits, att behovet af markupplåtelse med full eganderätt från kronoparkerna till den lösa befolkningen, som årligen ökades, blefve allt mer och mer trängande, att förhållandena inom orten förr eller senare komme att framkalla ett oafvisligt behof af att staten trädde emellan och å kronans öfverloppsmarker, hvarest funnes otaligt många både stora och små områden, särskildt mossar och myrar, som icke utan stor kostnad för staten kunde genom torrläggning och plantering göras skogbärande, men som tydligen af naturen vore afsedda endast för odling, uppläte lämpliga lägenheter till egna hem; att vidare vilkoren för upplåtande af så kallade skogstorp vore allt för hårda för att af befolkningen kunna antagas och uppfylla dess behof af att vara bofast. Från Jörns socken hade framhållits, att stora arealer myrar och sumpiga marker funnes, som i sitt nuvarande värdelösa tillstånd inverkade skadligt på så väl omkringliggande skogsmark som på jordbruket och att det därför vore högst önskvärdt, att staten fortast möjligt vidtog kraftiga åtgärder för torrläggning af dessa områden samt att statens främjande af kolonisationen vore ett stort önskemål både ur ekonomisk och social synpunkt, enär derigenom landets välstånd i högsta måtto främjades och en vid hem och fosterland fästad befolkning vunnes, fördelar, som icke nog kunde uppskattas. Från kommunalstämma med Korpilombolo socken hade framhållits, att betydliga vidder odlingsbar jord funnes å kronoparkerna och att dessa

vidder skulle mångdubblas, om staten utdikade de ofantliga vidder odlingsbara myrar och sankar marker och att derigenom närbelägna byars och hemmans åkerfält blefve befriade från frosten och de snart sagdt årligen återkommande missväxter derigenom försvunne. Malå socknemän hade framhållit, att utdikningar af befintliga myrmarker blefve till gagn både för staten och den enskilde, då derigenom den allmänna frostländigheten minskades samt odlingsbara myrar kunde upplåtas till de enskilde till uppodling och bebyggande. Vidare betonades, att möjligheten för enskilde att erhålla sådana lägenheter på billiga vilkor vore ett trängande behof.

Från Arjeplogs socken hade uttalats, att åtgärder i kolonisationsfrågan vore för denna vidsträckta och glest befolkade socken högst nödvändiga, bland annat för erhållande af egna hem åt ett stort antal bland lappbefolkningen, som i följd af renjordarnes snara minskning måst slå sig ned som nybyggare och hvilkas bostäder till största delen befunde sig ofvanför den så kallade kulturgränsen.

Å kommunalstämma med Pajala socken hade uttalats den mening, att inom socknen funnes stora arealer af myrar, hvilkas utdikning på statens bekostnad skulle vara till stort gagn för orten, likasom att å kronoparkerna inom socknen funnes stora vidder odlingsbar jord, lämplig för hemmansbruk.

Från Elfsby socken hade framhållits, att realiserandet af kolonisationsfrågan vore högst lämpligt, nyttigt och nödvändigt, dels med hänsyn till markens uppodlande, skogsväxtens befrämjande och klimatets förbättrande och dels med hänsyn till att en stor del af socknens lösa befolkning, som af fattigdom eller andra orsaker vore urståndsatt att på annat sätt förskaffa sig egna hem, finge sådana åt sig upplåtna på billiga vilkor och derigenom kunde undvika att komma stat och kommun till last.

Landstingsmannen Læstadius och föreståndaren för Lannavara lapphem Lundborg hade betonat, att inom Jukkasjärvi funnes öfverflöd af för odling lämpliga torfmossar å kronoparker och annan mark och att mossarnes torrläggning skulle blifva af högsta betydelse för landets utveckling. De vore för sin del öfvertygade, att för jordbruksskötsel afsedt jordbruk kunde lika väl drivas ofvanför odlingsgränsen som nedanför densamma, hvadan i detta afseende gränsen saknade all betydelse. På grund af den materiella utvecklingen inom socknen komme det nog ej att dröja länge, innan de afsatta byaområdena vore för små för befolkningens behof, och derigenom skulle till följd af gällande lagstiftning, som innefattade förbud att anlägga ny-

byggen ofvan odlingsgränsen, utvecklingen i jordbrukshänseende alldeles hämmas. Att benägenhet förefunnes hos den lösa befolkningen i socknen att förvärfva sig en egen torfva visade sig deraf, att vid den inom socknen ågångna afvittringen flera tiotal af nybyggesansökningar inlemnats, hvilka emellertid alla afslagits. Äfven från den långt aflägsna, 30 mil norr om Haparanda belägna Muonionalusta församling funnes ett uttalande om önskvärdheten att af kronan erhålla odlingsbar jord.

Länsmannen vid Ofotenbanan, Ulfhjelm, hade framhållit, hurusom så långt upp som ofvanför Torneå träsk särdeles bördiga trakter funnes, där gräset till och med mången gång blefve manshögt och der sålunda tillfälle till bosättning och utkomst för en jordbruksidkande befolkning skulle förefinnas.

Af hvad sålunda kunde inhemtas från bilagda yttranden framginge, att åtgärder från statens sida för befrämjande af denna fråga ansåges nödvändiga samt i hög grad nyttiga och önskvärda samt att gången af denna frågas behandling framstått för alla, att staten först borde företaga en planmessig utdikning och torrläggning af de sankna markerna och derefter upplåta jorden åt enskilde under eganderätt eller stadgad besittningsrätt jemte tillhandahållandet af odlings- och byggnadshjelp.

Det borde emellertid vid koloniseringen af kronans marker i öfre Norrland redan från början fastslås såsom regel, att den blifvande kolonisten icke skulle tilldelas något skogsanslag, utan endast medgifvas rätt till husbehofsskog för att derigenom förebygga, att den blifvande kolonisationen blefve ett spekulationsfält för sågverksindustrien och derigenom hela ändamålet förfeladt.

Att staten dervid handlade med stor urskilning, vore nödvändigt med hänsyn till de stora vidder sankna marker, som funnes, och den betydande kostnad, dessa markers utdikning tarfvade. Men just denna omständighet nödvändiggjorde att staten först låte anordna en noggrann undersökning om arealen och beskaffenheten af den kronan tillhöriga odlingsbara jord, som med hänsyn till jordens läge och öfriga omständigheter kunde befinnas lämplig till utdikning och upplåtelse åt enskilde.

Såsom särskildt lämplig för dylikt ändamål borde väl den odlingsbara mark vara, som vore belägen i närheten af befintliga eller beslutade viktigare kommunikationsleder, större gruf- och industricentra. Utdikning af så belägen sankmark skulle ur många afseenden blifva till ovärderligt gagn, då derigenom klimatet mildrades och den ur såväl helsosynpunkt som för jordbruket menliga frostländigheten aflägsnades och derigenom

tillvaron för dessa nordliga trakters befolkning blefve mera dräglig. Jemväl ur en annan synpunkt vore dessa utdikningar af stor betydelse. Stor svårighet komme väl snart att yppa sig för de i de nordligaste trakterna uppväxande industrisamhällena att till ett någorlunda rimligt pris förse sig med bränsle, då skogstillgången i dessa trakter vore ytterst liten och i de allra nordligaste trakterna till och med ingen. *I de stora, öfver allt befintliga myrmarkerna funnes, om dessa torrlades, den rikligaste tillgång på billigt bränsle, som i form af bränntorf aldrig skulle tryta. För den der uppe existerande befolkningen blefve detta utan tvifvel en stor lättnad i dess dryga lefnadskostnader, på samma gång som staten deraf kunde beräkna en aldrig sinande inkomstkälla.*

Allt efter som dessa undersökningar framskrede och utredningar vunnes om omfånget och beskaffenheten af för odling lämplig kronojord borde derefter ett på grundvalen af denna utredning fotadt förslag om jordens användning afgifvas af en för ändamålet tillsatt undersökningskommission, bestående af exempelvis en landtbruksingeniör, en af domänstyrelsen förordnad person samt slutligen någon med ortsförhållandena förtrogen man. Denna undersökningsnämnds utredning och förslag skulle efter granskning af exempelvis vederbörande länsstyrelse och öfverjägmästare blifva en god grundval för koloniseringsarbetets planmessiga bedrivande och syntes motionären vara ett nödvändigt förarbete för hvarje mera detaljeradt förslag och måhända bespara ett dyrbart experimenterande. I den mån som denna undersökningsnämnds arbete fortskrede borde de stora hufvuddragen af erforderliga utdikningar, såsom uppdragande af de större afloppsdiakena, påbörjas.

Först efter det dessa utdikningar efter hand började nå sin fullbordan kunde det mera direkta kolonisationsarbetet påbörjas, ett arbete, för hvilket den nu existerande egna-hems-komitén borde kunna utfinna lämpliga normer.

Dessa angifna, nödiga förarbeten liksom sjelfva kolonisationen af öfre Norrlands ödemarker kräfde naturligtvis stora uppoffringar från statens sida och kunde därför naturligtvis endast efter hand och så småningom utföras, men just dessa omständigheter talade för, att staten så fort som möjligt grepe sig an. Våra grannländers åtgöranden visade, att det der gjordes betydande uppoffringar för kolonisationssaken. I vårt grannland Finland hade undersökningsnämnder för flera år tillbaka tillsatts i de nordliga länen i ändamål att undersöka omfånget och beskaffenheten af den jord, som vore till odling duglig och borde upplåtas åt enskilde.

Stora belopp hade anvisats för att i form af räntefria lån anvisas åt enskilde jordegare i nordliga Finland, hvilka vore villiga bereda den lösa befolkningen tillfälle att förvärfva sig ett stycke jord. Slutligen hade från högsta ort anbefalts afsättandet af två millioner mark för anskaffande af jord åt finska jordbruksarbetare.

I Danmark möttes man af det mest storartade arbete och beundransvärda uppoffringar såväl från statens som enskilda korporationers sida för befordrandet af kolonisationen och fruktbargörandet af förut öde och oanvändbara vidder. Det s. k. danska Hedesällskapet, grundadt på enskildt initiativ och ännu i dag ett enskildt sällskap, fastän understödt af staten, hade ända sedan 1866 egnat sig åt uppodling af och skogsplantering å Jutland. Arbetet dermed hade under den mest patriotiska tillslutning från såväl stora som små fortskridit så lyckligt, att af de ursprungliga 140 qv.-mil ofruktbara ljunghedar 80 qv.-mil redan vore beväxta med skog eller under odling.

I norra och nordvestra Tyskland hade sedan 1800-talets början pågått en systematisk utdikning och torrläggning af derstädes förekommande moss- och myrmarker med det lyckliga resultat, att norra Tysklands klimat i väsentlig grad förmildrats och förbättrats, och att, der förut blott funnits för odling otillgängliga sumptrakter, nu lefde en välmående, burgen och hemegande allmogestam. Inom Ostpreussen hade sedan 1886 preussiska staten drifvit en storartad kolonisorisk verksamhet och för ändamålet bildat en fond å två hundra millioner mark, hvaraf redan användts öfver ett hundra millioner mark för inköp af jord, för dess utdikning, dränering och uppodling samt för befrämjande af enskildes bosättning å denna jord. Öfver 4,500 familjer hade redan derigenom erhållit sig ett eget hem och en egen torfva.

Riksdagen anser det vara af synnerligen stor vikt, att åtgärder vidtagas till främjande af öfre Norrlands kolonisation; och i sådant syfte torde tillfälle böra beredas enskilde att å statens vidsträckta marker i dessa trakter förvärfva sig jord för bebyggande och odling. Härvid torde dock böra tillses, att sådana till upplåtelse åt enskilde afsedda marker i sig innebära möjligheten af att kunna med fördel kultiveras; och torde i detta afseende böra tagas hänsyn till, att de äro så belägna, att afsättning af jordbruksprodukter kan förväntas. De böra sålunda uppsökas i närheten af viktigare kommunikationsleder, industricentra eller trakter, der större samhällen redan uppstått. Ur denna synpunkt torde i främsta rummet undersökningar böra anställas, och först derefter och sedan vissa

bestämda platser befunnits för ändamålet tjenliga, synes förslag om deras upplåtande till enskilda böra för Riksdagen framställas. Hvad beträffar kostnaderna för sådana undersökningars verkställande, synas desamma kunna af Eders Kongl. Maj:t utaf tillgängliga medel förskjutas, utan att särskilda medel för ändamålet af Riksdagen anvisas.

Vidkommande förslaget om uppgörande af planer till större aflopps-diken å sankta marker och verkställande af utdikningar, föreställer sig Riksdagen, att, först sedan genom ofvannämnda undersökningar utrönts, hvilka marker böra för omförmälda ändamål i främsta rummet ifrågakomma, förslag böra utarbetas och för Riksdagen framläggas till de åtgärder, som vidare böra företagas till underlättande af dessa markers tillgodogörande.

På grund af hvad ofvan blifvit anfördt, får Riksdagen, med anledning af ifrågavarande motion, hos Eders Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Eders Kongl. Maj:t, till befrämjande af öfre Norrlands kolonisation, låta å kronans der belägna, ej särskildt disponerade mark verkställa undersökningar, om och till hvilken omfattning lämpliga områden i närheten af viktigare kommunikationsleder, industricentra eller platser, der större samhällen uppstått, må kunna upplåtas till enskilde för odling och bebyggande, samt, i den mån undersökningarna fortskrida, till Riksdagen om dylika områdens disposition afgifva förslag.

Stockholm den 29 maj 1901.

Med undersåtlig vördnad.